

ГЕНЕТИКА – СПРАВА ВСЬОГО ЖИТТЯ

до 75-річчя члена-кореспондента НАН України
Станіслава Станіславовича Малюти

23 лютого 2013 р. виповнилося 75 років від дня народження доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, головного наукового співробітника відділу молекулярної генетики Інституту молекулярної біології і генетики НАН України Станіслава Станіславовича Малюти.

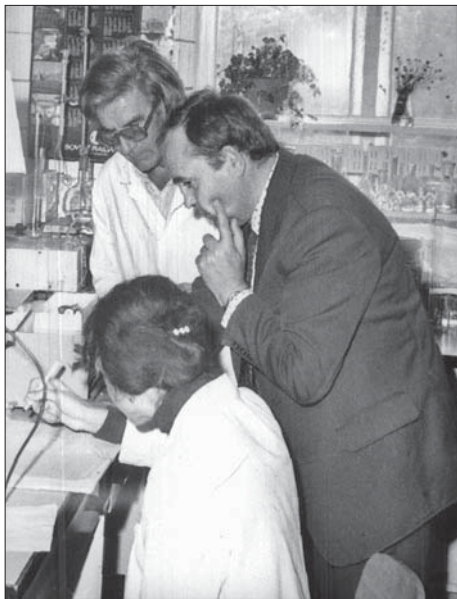
Професор Станіслав Станіславович Малюта — один із провідних генетиків України. З його ім'ям пов'язані пріоритетні дослідження мутагенної дії вірусів і нуклеїнових кислот, трансгеноз та супутні питання, структурно-функціональна організація генів і генетичних систем. Він зробив вагомий внесок у відновлення української генетики, розгромленої в період «лисенківщини», у розв'язання цілої низки проблем загальної й молекулярної генетики. Наукові праці С.С. Малюти широко відомі не лише в нашій країні, а й за кордоном.

Народився ювіляр 23 лютого 1938 р. у селі Ковалівка Ярмолинецького району Хмельницької області. Після закінчення в 1960 р.

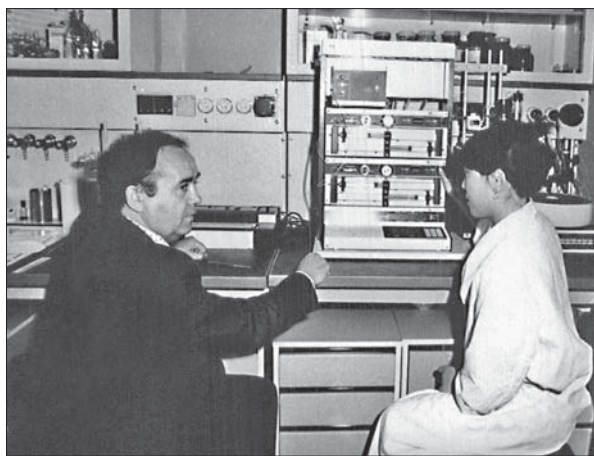
Української сільськогосподарської академії (нині — Національний університет біоресурсів і природокористування України) працював на Первомайській дослідно-селекційній станції (Краснодарський край, Росія), де вперше в СРСР виявив форми цукрового буряку з цитоплазматичною чоловічою стерильністю.

1961 року енергійний і перспективний агроном-дослідник вступив до аспірантури Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України) за спеціальністю «генетика» і потрапив у щойно створений відділ генетики, який очолював В.П. Зосимович. Упродовж 1961–1968 рр. Станіслав Станіславович працював під керівництвом академіка С.М. Гершензона в Інституті мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного, а з 1968 р. — у Секторі молекулярної біології та генетики, який у 1973 р. було реорганізовано в Інститут молекулярної біології і генетики (ІМБГ). У цій установі С.С. Малюта пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу молекулярної генетики, який він, починаючи з 1978 р., очолював двадцять років поспіль. У 2002–2003 рр. Станіслав Станіславович обіймав посаду заступника директора з наукової роботи ІМБГ НАН України.

У 1970 р. С.С. Малюта захистив кандидатську дисертацію, а в 1986 р. здобув докторський

Робочі будні.
В.Т. Ліхачов, С.С. Малюта і О.Б. Корвацька
у творчому пошуку, 1982 р.

Тестування нового обладнання, 1985 р.

ступінь за спеціальністю «генетика». 2000-го року його обрано членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «генетика мікроорганізмів».

Наукова діяльність ювіляра охоплює надзвичайно широке коло інтересів. Здобутки Станіслава Станіславовича з вивчення мутагенної дії вірусів отримали міжнародне ви-

знання, у 1998 р. його було удостоєно Державної премії України в галузі науки і техніки. Він довів, що віруси, як інфекційні, так і неінфекційні, здатні спричиняти мутації, а також установив, що мутагенна дія вірусів характеризується високою специфічністю. Результати цих досліджень стали першою пересторогою проти неконтрольованого використання живих вірусних вакцин, оскільки вони можуть спричиняти мутації, що згодом було підтверджено численними дослідженнями інших учених.

Станіслав Станіславович уперше висунув припущення про те, що віруси як мутагенні чинники відіграють певну роль в еволюції. У 70–80-х роках минулого століття дослідження С.С. Малюти було спрямовано на розв'язання проблеми перенесення чужинної генетичної інформації. Дані, які він отримав спільно з колегами, свідчать про те, що клітини рослин і ссавців можуть поглинати чужинні віруси (бактеріофаги) і ДНК. Він показав, що процес поглинання цілком керований і його ефективність можна значною мірою підвищити, створивши особливі умови. Послідовності поглинутих ДНК зберігаються в клітинах протягом багатьох клітинних поколінь; поглинуті гени здатні експресуватися в нових умовах; генно-інженерні маніпуляції супроводжуються різноманітними цитогенетичними і генетичними ефектами. У серії досліджень, присвячених вивченню структурно-функціональної організації елементів генетичної системи бактерій і людини, С.С. Малюта довів, що всі структурні гени, які кодують біосинтез лізину в *B. subtilis*, локалізовані на хромосомі в єдиному кластері.

Завдяки зусиллям Станіслава Станіславовича у відділі молекулярної генетики вперше в Україні було започатковано новий науковий напрям «молекулярна онкогематологія». Нині він динамічно розвивається, в результаті чого сформовано нові уявлення про механізми розвитку деяких мієлопроліферативних захворювань і розроблено нові підходи до тестування та диференційної діагностики цих патологій. Так, у 2008 р. за результатами конкурсу було отримано фінансування про-

екту «Створення і впровадження в медичну практику тест-систем для диференційної діагностики і моніторингу мієлопроліферативних захворювань з мутацією *Jak2V617F* та *bcr/abl* перебудовою». Для ефективного лікування й прогнозу лейкозу дуже важливою є рання діагностика форми та стадії розвитку хвороби, тому мета проекту полягала в розробленні й впровадженні тест-систем для діагностики і моніторингу мієлопроліферативних захворювань системи крові. Створену тест-систему було успішно апробовано в багатьох медичних закладах України.

Станіслав Станіславович здійснює активну громадську діяльність. Він був обраний членом Міжвідомчої ради з біотехнології при Кабінеті Міністрів України, заступником академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, кілька років поспіль є членом Науково-видавничої ради при Президії НАН України, протягом шести каденцій був членом експертної ради Вищої атестаційної комісії України, входив до складу Президії Українського товариства генетиків і селекціонерів та Українського біохімічного товариства, є членом двох спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій ІМБГ НАН України, членом президії Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова та Українського біохімічного товариства, членом редколегії наукових журналів «*Biorpolymers and Cell*», «Цитологія і генетика», «Український біохімічний журнал», «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів» та «*Studia Biologica*».

С.С. Малюта — талановитий, високодосвідчений учений, він завжди щедро ділиться своїми знаннями і творчими задумами з колегами і учнями. Станіслав Станіславович із 1987 р. працював за сумісництвом на посаді професора, а в 1989–1992 рр. — завідувачем кафедри генетики та фізіології рослин і біотехнології Національного аграрного університету, у 1996–2002 рр. викладав у Національному університеті «Києво-

Дирекція ІМБГ НАН України обговорює з президентом НАН України Б.Є. Патеном плани на майбутнє, 2004 р.

Могилянська академія». Йому присвоєно звання «Відмінник освіти України». Під керівництвом С.С. Малюти підготовлено одну докторську та 16 кандидатських дисертацій.

Станіслав Станіславович — автор близько 300 наукових робіт, із них 1 монографія, 4 книги та науково-методичні посібники, 2 авторські свідоцтва на винаходи. Результати досліджень С.С. Малюти представлено на десятках міжнародних конгресів, наукових з'їздах, конференціях та симпозіумах. За заслуги в розвитку генетики його нагороджено медаллю ім. М.І. Вавилова.

Оглядаючи пройдений ювіляром шлях, слід зазначити, що він ніколи не боявся братися за вирішення найскладніших проблем. Вивчаючи наукові здобутки попередників, він зазвичай висуває свою оригінальну обґрунтовану концепцію, яка майже завжди означає крок уперед. Колектив Інституту щиро вітає Станіслава Станіславовича з ювілеєм, бажає йому міцного здоров'я, творчих успіхів і натхнення.

Колектив Інституту
молекулярної біології і генетики
НАН України